

Stockholm
2021-04-23

Friends remissvar

Effektivare tillsyn över diskrimineringslagen

Stiftelsen Friends yttrar sig över Delbetänkande av Utredningen om vissa frågor i diskrimineringslagen SOU 2020:79 (Regeringskansliet, 2020) med utgångspunkt i barnkonventionen, utifrån forskning om mobbning, kränkningar, och diskriminering samt utifrån vår erfarenhet som följer av det systematiska trygghetsarbete vi bedrivit.

Sammanfattningsvis anser Friends att:

1. Mobbning och våld behöver genomgående läggas till i skollagen och arbetet med aktiva åtgärder på ett liknande sätt som i Finland och Norge för att stärka barnrättsperspektivet och barns skydd mot alla former av våld i enlighet med barnkonventionen (artikel 19) (CRC, 2011).
2. Nya former av aggressioner online såsom nätmobbning och digitala kränkningar bör förtydligas i skollagen generellt och för aktiva åtgärder i enlighet med UNESCO:s rekommendationer och FN:s barnrättskommittés senaste kommentar om barns digitala miljöer (UNCRC, 2021a, 2021c; UNESCO, 2020).
3. I samband med att Skolinspektionen får en utökad tillsyn, bör en översyn av hela anmälningproceduren hos Skolinspektionen/Barn- och elevombudet (BEO) ses över så att barnrättsperspektivet stärks vad gäller barns inflytande (artikel 12) och att rätten att få komma till tals i mycket högre grad utformar anmälningförfarandet.
4. Utredningen bör föreslå att Skolverket skall ta fram nya aktuella föreskrifter utifrån bästa tillgängliga kunskap, skyndsamt och i samverkan med ett flertal myndigheter, baserat på aktuell forskning om skol- och nätmobbning samt identitetsbaserad mobbning.
5. Skolinspektionens kvalitetskriterier vad gäller det systematiska trygghetsarbetet bör justeras i enlighet med aktuell forskning om skol- och nätmobbning samt identitetsbaserad mobbning.
6. Både Skolverket och Skolinspektionen bör tillföras nödvändiga resurser för det utredningen benämner som ett kunskapslyft, i vilket ett flertal myndigheter och civilsamhället bör involveras.
7. I övrigt tillstyrker Friends utredningens förslag i allt väsentligt.

Bakgrund

Generellt anser Friends att barn och elever ska kunna känna sig fullständigt trygga i skolan och vare sig utsättas för ett flertal former av mobbning, såsom verbal, fysisk, relationell eller nätmobbning. Vi tar vår utgångspunkt i artikel 19 i Barnkonventionen och de två kommentarer från FN:s barnrättskommitté som förtydligar statens ansvar vad gäller barns rätt till frihet från alla former av våld (CRC, 2011) och barns rättigheter i relation till digitala miljöer (UNCRC, 2021b).

Inom det internationella forskningsfältet om mobbning förekommer på senare tid allt oftare begrepp som identitetsbaserad mobbning (identity-based/bias based bullying), vilket i mångt och mycket överensstämmer med mobbning relaterade till diskrimineringsgrunderna. Därtill specifika former av det som i diskrimineringslagen skulle benämnas som trakasserier, såsom rasistisk mobbning, homofobisk mobbning, könsmobbning eller funkofobisk mobbning etc. (R., 2020)

Ökad förekomst av mobbning

Folkhälsomyndigheten menar att Sverige inte längre är ett föregångsland vad gäller mobbning (FHM, 2021b), eftersom mobbning under det senaste decenniet har ökat signifikant (Bjereld, Augustine, & Thornberg, 2020; FHM, 2019; SCB, 2019; Skolverket, 2018; Statens medieråd, 2019). Tidigare har barn i Sverige rapporterat en låg förekomst av mobbning i skolan medan den senaste mätningen visar en ungefär lika stor utsatthet för mobbning i Sverige som genomsnittet i Europa (FHM, 2021b; WHO, 2020c, 2020b). Att våld och kränkningar ökar är en av Sveriges största utmaningar med att nå målen i Agenda 2030 enligt SCB (SCB, 2019). Mobbning har mycket allvarliga konsekvenser, inte minst för de utsatta barnens hälsa på kort och lång sikt (Annerbäck, Sahlqvist, & Wingren, 2013; Due et al., 2005; Holt et al., 2015; Moore et al., 2017), därtill är mobbning ett hinder för barns

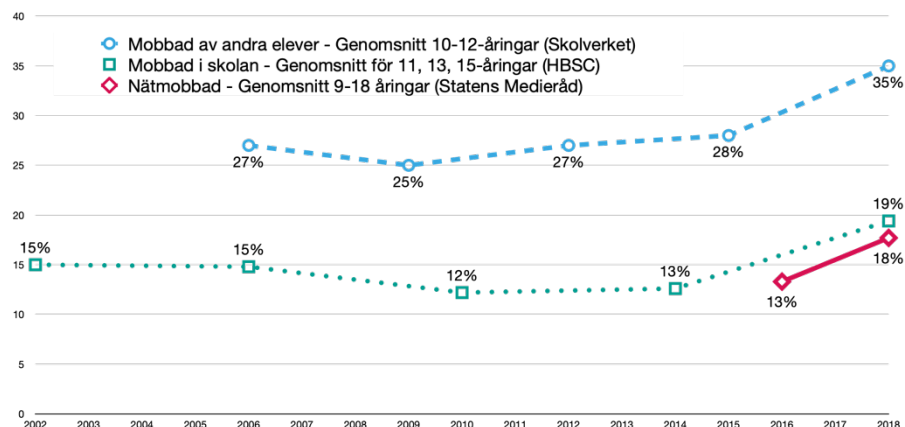
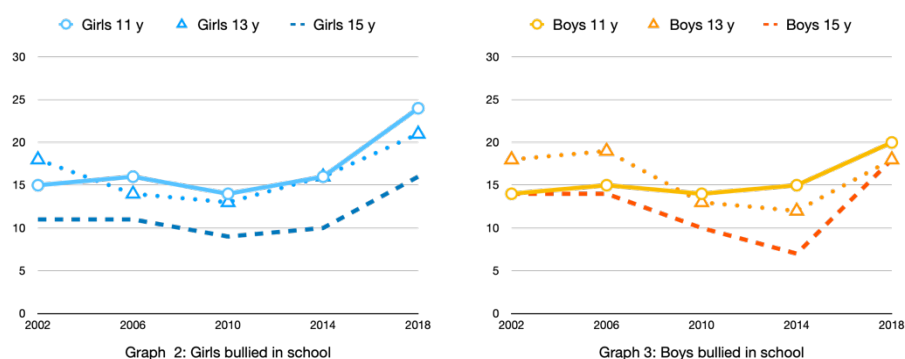

Diagram 1. Översikt av tillgängliga trend-data för skol- och nätmobbning 2002-2018 i Sverige.

grundläggande rätt till utbildning (Collins & Paré, 2016; CRC, 2011; Evans, Smokowski, Rose, Mercado, & Marshall, 2018; Moore et al., 2017; Ziemes & Gutzwiller-Helfenfinger, 2019). Diagram 1 nedan är baserat på aktuella och tillgängliga data från Skolverket 2006-2018 (Skolverket, 2018), Skolbarns hälsovanor (HBSC) 2002-2018 (FHM, 2021a) och Statens medieråd 2016-2018 (Statens medieråd, 2019).

Under perioden 2002 till 2006 var förekomsten av mobbning förhållandevis stabil. Från 2009–2010 har situationen för barn och unga gradvis förvärrats. Efter 2014–2015 rapporterar allt fler barn att de är utsatta för mobbning i skolan eller på nätet, i tre av varandra oberoende undersökningar utförda av statliga myndigheter (FHM, 2019; Skolverket, 2018; Statens medieråd, 2019). Enligt SCB svarade 12,6% att de blivit mobbade 2014, jämfört med 19,4% 2018. 11-åriga barn rapporterar de högsta nivåerna av skolmobbning (FHM, 2021a; SCB, 2019). Utifrån kön och ålder blir ytterligare trender baserat på HSBC-data tydliga i diagram 2–3 nedan (FHM, 2019, 2021a).

Försämringen för flickor (diagram 2) i alla tre åldersgrupper har varit signifikant sedan 2010 (FHM, 2019). Däremot har situationen för pojkar i åldern 13-15 förbättrats mellan 2006 och 2014. Men efter 2014 rapporterar pojkar i alla tre åldersgruppen en försämrad situation (diagram 3). Både 11-åriga flickor och pojkar rapporterar de högsta nivåerna av mobbning, 24 respektive 20 procent.

Nätmobbing är ett mer samtida fenomen. Statens medieråd tillhandahåller den bästa tillgängliga trend-datan för nätmobbing i Sverige mellan 2016 och 2018. Situationen har försämrats för alla åldersgrupper (Diagram 1), men mest för barn i åldersgrupperna 13-16 år. En försämring där 16% av barnen rapporterar utsatthet för nätmobbing 2016, till 24% utsatta för nätmobbing 2018 (Statens medieråd, 2017; Statens medieråd, 2019).

Baserat på HSBC-data från 45 länder är flickor i Sverige mycket mer utsatta för nätmobbing jämfört med barn i Europa (Diagram 4). Exempelvis rapporterar 23% av 13-åriga flickor i Sverige utsatthet för nätmobbing i jämförelse med 15% av jämnåriga flickor från Europa eller Kanada (WHO, 2020a).

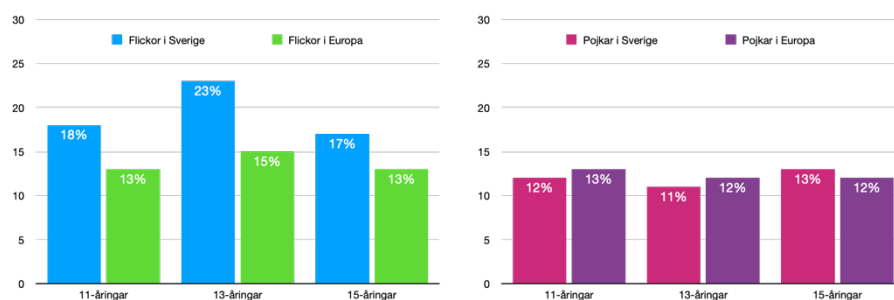

Diagram 4: Nätmobbing - utsatthet för nätmobbing minst en gång de senaste månaderna 2018. Jämförelse mellan Sverige och HSBC-länder (Europa och Kanada).

Det finns givetvis en överlappning mellan utsatthet för skolmobbing och nätmobbing (Arnarsson et al., 2019; Cosma et al., 2020; Waasdorp & Bradshaw, 2015). Uppskattningsvis har minst vart fjärde barn i Sverige blivit mobbad de senaste månaderna i skolan eller på nätet. Det motsvarar ungefär 250 000 elever, baserat på det antal barn i grundskolan 2019/2020 dvs. 1 090 000 elever (Skolverket, 2020). Detta står i direkt strid mot barnkonventionen, skollagen och är ett brott mot barns grundläggande rättigheter samt deras utbildningsmässiga och digitala säkerhet.

Prevalens för diskriminering och trakasserier inom utbildningsområdet och på nätet är ett mindre undersökt fält. Det finns exempelvis bara en svensk studie med representativt nationellt urval om sexuella trakasserier. Resultatet visar att flickor i mycket hög grad är utsatta för många former av sexuella trakasserier. Exempelvis rapporterar mellan 56 och 77 procent av flickorna olika former av verbala sexuella kränkningar. Ungefär hälften av flickorna anser att sexuella trakasserier är ett problem på skolan och 15 procent att det är ett stort problem (Witkowska & Menckel, 2005).

Den senaste svenska kvantitativa studien baserat på skolor i en kommun, visar att förekomsten av sexuella trakasserier är hög framförallt bland flickor men även bland pojkar. Bland flickor i årskurs 7-9 rapporterar 36 % sexuell utsatthet på nätet i jämförelse med 20% bland pojkar. Totalt rapporterade 45% av pojkarna och 52% av flickorna någon form av sexuella trakasserier offline eller online (Dahlqvist & Gådin, 2018). Kvalitativ forskning visar att pojkar delar bilder med sexuellt innehåll utan flickors samtycke som en slags digitala troféer. Detta försätter flickor i en sårbar situation, där de både hotas och utsätts för ryktesspridning och skamning, vilket formar maktrelationer mellan elever i skolan (Berndtsson & Odenbring, 2020).

Friends har genomfört en rad kartläggningar om sexuella trakasserier specifikt som en pilotverksamhet under de senaste åren. Våra ännu ej publicerade resultat visar liknande erfarenheter bland flickor samt en hög utsatthet ka där omkring hälften av tjejerna och cirka en tredjedel av pojkarna varit utsatta för sexuella trakasserier i skolan eller på nätet.

Det saknas nationella representativa studier om förekomsten av trakasserier baserat på etnicitet. En större svensk studie har visat att barn med utländsk bakgrund, särskilt från utom-europeiska länder, oftare var isolerade och socialt exkluderade (Plenty & Jonsson, 2017). En nederländsk studie har visat att 42% av barn från minoritetsgrupper har utsatts för rasistiska kommentarer (Verkuyten & Thijs, 2002). I en stor amerikansk studie baserad på 13 177 elever, rapporterade 3 305 (25%) någon form av utsatthet. Av dessa 3 305 elever var ungefär hälften utsatta för någon form av identitesbaserad (bias-based) mobbing, varav 407 elever (12%) rapporterade utsatthet relaterat till etnicitet (Mendez, Bauman, Sulkowski, Davis, & Nixon, 2016). Friends-rapporten har under de senaste åren återkommande visat att det vanligaste skälet till kränkningar relaterat till diskrimineringsgrunderna som elever anger i samband med de kartläggningar vi hjälper skolor med är etnicitet.

Problem med aktiva åtgärder på det skollagsreglerade området

Det är rimligt att hävda att implementering av aktiva åtgärder på det skollagsreglerade området är otillräckliga idag. Skolors svårigheter med implementering av evidensbaserade verktyg för mobbningsprevention är väl dokumenterade (Flygare et al., 2011; Flygare, Gill, & Johansson, 2013) och det saknas helt föreskrifter, dvs. allmänna råd och riktlinjer för implementering av det mobbnings-förebyggande arbetet från Skolverket. I Skolinspektionens tematiska granskningar framkommer en rad utvecklingsområden vad gäller trakasserier och kränkningar på nätet (Skolinspektionen, 2016), jämställdhet inom trygghetsområdet (Skolinspektionen, 2020a) samt trygghet och studiero (Skolinspektionen, 2020b).

Försämring av skolors aktiva arbete ur elevers perspektiv

Skolverket har frågat både elever i årskurs 7-9 och lärare i grundskolan huruvida deras skola arbetar aktivt för att motverka mobbing och annan kränkande behandling, vid ett flertal tillfällen mellan 1994 och 2018 (Rask, Assbring, & Mörtlund, 2019). Tendensen presenteras i diagram 5 nedan. Från elevernas perspektiv så har det skett en försämring från 83% 2009 till 72% 2018. Lärare rapporterar samma nivå (dvs. ingen förändring) vad gäller aktiva åtgärder under samma årtionde. Skillnaden mellan elevers uppfattning om huruvida skolan arbetar med aktiva åtgärder har i jämförelse med lärares uppfattning aldrig varit så stor (20 procent) som under den senaste mätningen 2018.

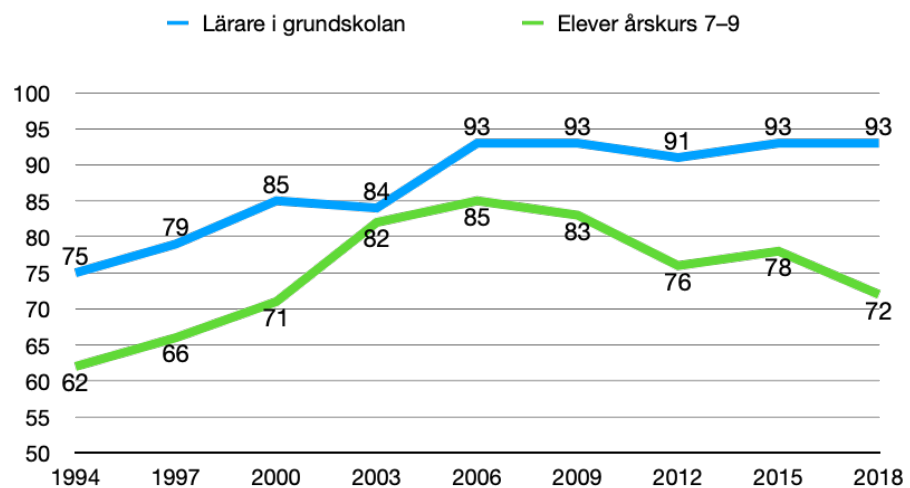

Diagram 5: Skolan arbetar aktivt för att motverka mobbing och annan kränkande behandling.

Avsaknad av aktuella riktlinjer och föreskrifter från Skolverket

Under det senaste årtiondet har Skolverket publicerat en utvärdering om vad som fungerar för att motverka mobbing 2011 (Wingborg, 2011), därtill riktlinjer i Skolverkets allmänna råd 2012 (Skolverket, 2012). Dessa allmänna råd upphävdes 2017 (Malmberg, 2017) och sedan dess har inga nya riktlinjer tagits fram. Skolverket tillhandahåller allmänna råd inom en rad andra viktiga skolområden (Skolverket, 2021a). Idag finns resurser för skolor om aktiva åtgärder för att motverka mobbing och andra kränkningar som en del av generell skolutveckling på

Skolverkets hemsida under "Inspiration och stöd" (Skolverket, 2021b). Friends hävdar att denna avsaknad av föreskrifter och riktlinjer för skolors aktiva arbete med att motverka mobbning och andra kränkningar är djupt problematisk.

Skolinspektionens tematiska kvalitetsgranskningar inom området

Skolinspektionen genomför förtjänstfullt tematiska kvalitetsgranskningar inom det systematiska trygghetsområdet. I sina senaste kvalitetsgranskningar vad gäller kränkningar på nätet, arbetet med jämställdhet kopplat till trygghet, samt trygghet och studiero framkommer följande:

Majoriteten av skolorna behöver förbättra sitt arbete med kränkningar på nätet vad gäller både det främjande och förebyggande arbetet. Skolor saknar den kunskap som behövs för att bedriva ett framgångsrikt förebyggande arbete och elevers delaktighet behöver öka på majoriteten av skolorna i granskningen (Skolinspektionen, 2016).

Skolinspektionen har konstaterat brister vad gäller rektors ledning av arbetet med jämställdhet kopplat till trygghet på 28 av 29 skolor som granskades av Skolinspektionen (Skolinspektionen, 2020a).

Skolinspektionen har därtill granskat 400 skolors arbete med trygghet och studiero. Utifrån de riktlinjer Skolinspektionen satt upp bedöms hälften av skolor i hög utsträckning motsvara kvalitetskriterierna, medan arbetet fungera väl i flera delar bland 4 av 10 skolor och endast bland 10% har låg kvalitet. Vidare är det framförallt arbetet för god studiero som behöver förbättras, medan trygghetsarbetet brister på var fjärde grundskola (23%) (Skolinspektionen, 2020b).

Svar och kommentarer i relation till utredningens två uppdrag

Del 1: Utredningens förslag och överväganden för en effektivare tillsyn över aktiva åtgärder

Uttrycket "att förmå enskilda att frivilligt följa lagen" ska utgå
Friends tillstyrker utredningens förslag.

Förslag om föreskriftsrätt

Friends tillstyrker utredningens förslag och ställer sig frågande till om detta ökade skydd bara bör gälla vuxna och inte även barn. Den konkretisering som DO efterfrågar på området för att kunna bedriva en effektiv tillsyn, gäller även inom utbildningsområdet.

Ett föreskriftsråd ska inrättas hos DO

Friends tillstyrker utredningens förslag och föreslår att ett liknande råd bör inrättas hos Statens skolverk. Vi preciserar detta ytterligare vad gäller samverkan under rubriken "Föreskriftsrätt för aktiva åtgärder".

DO ska samråda med arbetsmarknadens parter

Friends tillstyrker utredningens förslag och föreslår att en liknande samverkan bör inrättas hos Statens skolverk.

Vite ska kvarstå som sanktion

Friends tillstyrker utredningens förslag.

Del 2: Utredningens förslag och överväganden om överflyttning av tillsyn och talerätt till Skolinspektionen

Tillsynsansvaret, talerätten och sanktioner

Friends tillstyrker utredningens förslag, att det skollagsreglerade området i DL överförs vad gäller tillsyn, talerätt och sanktioner från DO till Skolinspektionen.

Mot bakgrund av mobbningens prevalens, anser Friends att det är av största vikt att Skolverket skyndsamt tar fram aktuella föreskrifter för huvudmän och skolor om arbetet mot kränkande behandling och diskriminering.

Vi delar uppfattningen att det är en förstärkning av barnrättsperspektivet och barnets bästa att en myndighet, dvs. Skolinspektionen har tillsyn och talerätt för, samt tar emot och handlägger barns och i de flesta fall, vårdnadshavares anmälningar om kränkande behandling eller diskriminering. Därtill att det är särskilt viktigt att öka skyddet mot olika former av diskriminering, eftersom dessa har sin grund i strukturella orättvisor och förtryck som vissa grupper utsätts för.

Vad gäller förstärkning av barnrättsperspektivet finns åtskilligt mer att önska. Friends vill att artikel 19, om barns rätt till skydd mot alla former av våld tydliggörs i nuvarande skollag. Vårt förslag är att införa begreppen; våld och mobbning tillsammans med begreppen kränkningar, diskriminering och trakasserier genomgående i skollagen där kränkningar nämns idag. Både i norsk och finsk skollag förekommer dessa begrepp explicit, vilket vi saknar i svensk skollag. Exempel på ordalydelser från våra nordiska grannländer:

”Skolen skal ha nulltoleranse mot krenking som mobbing, vald, diskriminering og trakassering. (...) Alle som arbeider på skolen, skal følgje med på om elevane har eit trygt og godt skolemiljø, og gripe inn mot krenking som mobbing, vald, diskriminering og trakassering dersom det er mogleg” (Kunnskapsdepartementet, n.d.).

”Skolans lärare och rektor ska meddela om trakasserier, mobbning eller våld som skett i skolan eller under skolvägen och som kommit till hans eller hennes kännedom till vårdnadshavaren eller någon annan laglig företrädare för den elev som gjort sig skyldig till detta och för den elev som utsatts för detta.” (Undervisningsministeriet, n.d.)

Våra huvudargument för detta förslag är att det går i linje med FN:s barnrättskommittés kommentar till artikel 19, där mobbning definieras

som en viktig form av våld mot barn att förebygga och motverka (CRC, 2011). En barnrättsansats bör vara grundläggande för att förhindra kränkningar som mobbning, våld, trakasserier och diskriminering inom det skollagsreglerade området (Collins & Paré, 2016; Ziemes & Gutzwiller-Helfenfinger, 2019).

Ytterligare ett argument handlar om vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Mobbningsforskning är ett mycket stort och alltjämt växande fält, och skolan och på senare år även nätet är den huvudsakliga arenan som detta fält studerar. Genom att inte använda begreppet mobbning i vare sig skollag eller läroplan, hindrar det huvudmän och skolor att utgå från och använda sig av forskning om mobbning.

I våra möten med skolor och rektorer förekommer det fortfarande att ledande företrädare för skolan avfärdar forskning om mobbning och menar att det saknar relevans för skolan eftersom begreppet 'mobbning' vare sig finns i skollag eller läroplan. Ytterligare ett argument är att mobbning har allvarliga konsekvenser för de som utsätts, baserat på den "doseffekt" av upprepade kränkningar över tid och särskilt allvarliga konsekvenser vad gäller barn som är långvarigt utsatta.

De materiella bestämmelserna om diskriminering ska kvarstå samlat i 2 kap. Diskrimineringslagen

Friends tillstyrker utredningens förslag om värdet av en samlad lagstiftning mot diskriminering oavsett grund och samhällsområde. Vi ser mycket positivt på att Skolinspektionens tillsyn kommer att användas på all verksamhet inom skolan. Vårdnadshavare och barn kan genom detta vända sig till en myndighet för att göra en anmälan.

I samband med att Skolinspektionen får en utökad tillsyn, bör en översyn av hela anmälningsproceduren hos Skolinspektionen/Barn- och elevombudet (BEO) ses över så att barnrättsperspektivet stärks vad gäller barns inflytande (artikel 12) och rätten att få komma till tals i mycket högre grad utformar anmälningsförfarandet. Idag är det vanligaste att vårdnadshavare gör anmälan, och formatet kräver en hel del av anmälaren.

Aktiva åtgärder

Friends tillstyrker utredningens förslag om att aktiva åtgärder innehållsmässigt ska samordnas, att kraven i båda lagarna blir lika och överensstämmande, så att utbildningsanordnare uppfyller kraven från både DL och skollagen vid ett systematiskt trygghets- och likabehandlingsarbete. Vi är djupt eniga vad gäller ett behov att både underlätta och effektivisera arbetet med aktiva åtgärder.

Utifrån vår erfarenhet av att stödja skolors arbete med aktiva åtgärder genom 1) kartläggning, 2) analys, 3) åtgärder och 4) uppföljning; vilket har varit kärnan i vår utbildningsverksamhet under väldigt lång tid, kan vi konstatera att skolor och huvudmän har stora utmaningar att genomföra en bra kartläggning på egen hand och väldigt ofta har uppskattat Friends stöd i denna process.

Än svårare för enskilda skolor är analysen av kartläggningen, där det också behöver finnas stöd. De åtgärder skolor väljer har sällan någon tydlig koppling till forskning om vad som fungerar för att förebygga och motverka mobbning.

Att avslutningsvis följa upp och förstå betydelsen eller mäta effekter av vilka åtgärder som har minskat mobbning, kränkningar, trakasserier eller diskriminering på skolan är mycket, mycket ovanligt att enskilda skolor och huvudmän lyckas med, utifrån vår erfarenhet.

Aktiva åtgärder har sin grund i diskrimineringslagen och arbetslivet där verksamheters förutsättningar och behov ser väldigt olika ut. Utbildningsverksamhet varierar givetvis också, men likvärdighet och barns rätt till utbildning är en grundläggande rättighet för barn, som rimligen inte kan utgå från förhållanden i arbetslivet.

Ur vårt perspektiv är det långt ifrån effektivt, att varje skola och varje huvudman i någon mening på egen hand ska formulera sina egna mål, sin egen process, ta fram egna åtgärder och att dessa tillåts anpassas till respektive verksamhets förutsättningar och behov och i bästa fall följs upp baserat på många gånger bristande mätmetoder. Vår övertygelse är att aktiva åtgärder blir mest effektiva när de utförs med stöd från exempelvis skolmyndigheter och aktörer i civilsamhället och är baserade på forskning i alla delar (dvs. kartläggning, analys, åtgärder och uppföljning).

Ett i sammanhanget belysande exempel på hur skolors indikativa arbete sker i Finland har utvärderats inom ramen för KiVa-programmet. Baserat på 1221 grundskolor konstaterar forskarna att de åtgärdande samtalen skolpersonal har med elever som mobbat andra barn är mer effektiva om skolpersonal följer någon rekommenderad metod (tex konfrontativ eller icke-konfrontativ) än om de inte kan specificera sin metod eller har gjort en egen anpassning (Johander, Turunen, Garandeau, & Salmivalli, 2021). Det föreligger med andra ord en risk att arbetssätt är ineffektiva när skolor på egen hand utformar åtgärder.

Det finns inte särskilt mycket forskning om hur lagstiftning bör vara utformad för att motverka mobbning och trakasserier i skolan och på nätet. I en systematisk översikt visar resultatet att skolor med policy relaterad till sexuell orientering och könsöverskridande identitet eller uttryck, skapar ett bättre skydd för unga HBTQ-personer i skolan, där eleverna rapporterar lägre grad av trakasserier och mer effektiva ingripanden av skolpersonal. Policy på skolnivå kan vara effektiva om innehållet är baserat på evidens och välgrundade teorier och de implementeras med hög nivå av följsamhet (Hall, 2017).

I jämförelse mellan olika staters lagstiftning i USA, framgår att de stater som kräver att skoldistrikt implementerar en kraftfull, omfattande anti-mobbningpolicy medför en minskning mellan 7-13% av våld i skolan, och 8-12% minskning av mobbning (Sabia & Bass, 2017). En liknande studie analyserar effekter av att införa lagar mot nätmobbning i olika amerikanska stater, där resultatet visar att ungas benägenhet att rapportera ökar både avseende mobbning online samt många andra

former av mobbning i skolan när en lagstiftning mot nätmobbning finns (Dasgupta, 2018).

Mot bakgrund av ovanstående forskning, anser Friends det helt nödvändigt att förtydliga skollagen och de aktiva åtgärderna både vad gäller kränkningar som mobbning, våld och trakasserier i skolan och nätmobbning och andra digitala kränkningar, i överensstämmelse med FN:s barnrättskommittés senaste kommentar om barns digitala miljöer och skydd mot alla former av digitalt våld mot barn (UNCRC, 2021b) Friends förordar ett tillägg i skollagen kap 6 om skolans ansvar vid nätmobbning och andra digitala kränkningar.

Föreskriftsrätt för aktiva åtgärder

Friends tillstyrker utredningens förslag att Skolverket ges möjlighet att meddela föreskrifter, men önskar en betydligt starkare skrivning, där Skolverket *skall* meddela föreskrifter avseende arbetet med aktiva åtgärder mot diskriminering och mot kränkande behandling.

Samverkan bör vidare inte endast ske med DO och Skolinspektionen utan även med Statens Medieråd, Brottsförebyggande rådet samt Folkhälsomyndigheten. Därtill i samverkan med svenska lärosäten där det finns starka forskningsmiljöer avseende forskning om kränkningar som mobbning, våld, trakasserier och diskriminering inom utbildningsområdet och på nätet. Samt samverkan med civilsamhällets aktörer som arbetar med att förebygga och motverka kränkningar som mobbning, våld, trakasserier och diskriminering inom utbildningsområdet och på nätet.

Kompetenshöjning för Skolinspektionen och samverkan

Friends tillstyrker utredningens förslag om ett kunskapslyft om diskriminering vid Skolinspektionen, och vi menar därtill att det behövs ett kunskapslyft vad gäller forskning om mobbning i skolan, på nätet och identitesbaserad (bias-based) mobbning. Systematiska kunskapsöversikter (Berne & Frisé, 2021) och aktuella meta-analyser (Gaffney, Farrington, Espelage, & Ttofi, 2018; Gaffney, Farrington, & Ttofi, 2019; Gaffney, Ttofi, & Farrington, 2021, 2018) om vad som fungerar för att förebygga och motverka i alla fall mobbning och trakasserier bör ligga till grund för Skolinspektionens vidare tillsyn och tematiska granskningar på det systematiska trygghetsområdet.

Nuvarande kvalitetskriterier för Skolinspektionens tillsyn vad gäller det systematiska trygghetsarbetet är

utarbetade gentemot Skolinspektionens uttolkning av författningar inom skolområdet, Skolverkets allmänna råd, forskningsöversikter, samt den erfarenhet som Skolinspektionen har fått genom sin samlade tillsyns- och granskningsverksamhet” (Skolinspektionen, 2020b) (s.9-10).

Skolinspektionen definierar kvalitet i arbetet för trygghet med att det framförallt bedömer

om det finns ett medvetet arbete med att främja och upprätthålla trygghet i skolan, om arbetet bygger på en analys av situationen i skolan

och om det finns ett gemensamt förhållningssätt hos all personal i skolan (Skolinspektionen, 2020b) (s. 10).

Friends menar att det är viktigt att förbättra Skolinspektionens kvalitetskriterier för det systematiska trygghetsarbetet. Det är särskilt olyckligt att Skolinspektionen grundar sig på Allmänna råd från Skolverket som inte längre gäller. Vi menar att ytterligare önskvärda kvalitetskriterier för Skolinspektionens tillsyn är:

- Forskningsbaserat eller evidensbaserat arbetssätt, dvs. skolors förebyggande insatser eller åtgärder inom trygghetsområdet bygger på vetenskap och beprövad erfarenhet.
- Adresserar risk- och skyddsfaktorer i det förebyggande och främjande arbetet från forskning om skolmobbing, nätmobbing och identitetsbaserad mobbing exempelvis rasistisk mobbing.
- Använder sig av fungerande komponenter från aktuella systematiska översikter och metaanalyser (Gaffney et al., 2021).

Friends anser därtill att Skolinspektion/BEO ska inkludera civila samhällets aktörer i de utbildnings- och informationsinsatser som ska genomföras. Det gäller särskilt de lärdomar som myndigheten gör i tillsynen över arbetet med aktiva åtgärder. Det civila samhällets aktörer kan vara en resurs för skolorna i det systematiska främjande och förebyggande arbetet, både genom kunskap och stöd i processer. För att kunna vara ett så gott stöd som möjligt behöver informationen och lärdomarna som Statens Skolinspektion drar i sitt löpande arbete även tillgängliggöras det civila samhällets organisationer.

Maja Frankel
Generalsekreterare

Magnus Loftsson
Forsknings- och utvecklingschef

Referenser

- Annerbäck, E.-M., Sahlqvist, L., & Wingren, G. (2013). A cross-sectional study of victimisation of bullying among schoolchildren in Sweden: Background factors and self-reported health complaints. *Scandinavian Journal of Public Health, 42*(3), 270–277. <https://doi.org/10.1177/1403494813514142>
- Arnarsson, A., Nygren, J., Nyholm, M., Torsheim, T., Augustine, L., Bjereld, Y., ... Bendtsen, P. (2019). Cyberbullying and traditional bullying among Nordic adolescents and their impact on life satisfaction. *Scandinavian Journal of Public Health, 1403494818817411*. <https://doi.org/10.1177/1403494818817411>
- Berndtsson, K. H., & Odenbring, Y. (2020). They don't even think about what the girl might think about it': students' views on sexting, gender inequalities and power relations in school. *Journal of Gender Studies, 30*(1), 1–11. <https://doi.org/10.1080/09589236.2020.1825217>
- Berne, S., & Frisé, A. (2021). *Utsatt på internet - en internationell forskningsöversikt om nätmobbning bland barn och unga*. Statens medieråd.
- Bjereld, Y., Augustine, L., & Thornberg, R. (2020). Measuring the prevalence of peer bullying victimization: Review of studies from Sweden during 1993–2017. *Children and Youth Services Review, 119*, 105528. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105528>
- Collins, T. M., & Paré, M. (2016). A Child Rights-Based Approach to Anti-Violence Efforts in Schools. *The International Journal of Children's Rights, 24*(4), 764–802. <https://doi.org/10.1163/15718182-02404005>
- Cosma, A., Walsh, S. D., Chester, K. L., Callaghan, M., Molcho, M., Craig, W., & Pickett, W. (2020). Bullying victimization: time trends and the overlap between traditional and cyberbullying across countries in Europe and North America. *International Journal of Public Health, 65*(1), 75–85. <https://doi.org/10.1007/s00038-019-01320-2>
- CRC. (2011). *General comment No. 13 (2011): The right of the child to freedom from all forms of violence*. UN Committee on the Rights of the Child (CRC). Retrieved from <http://www.refworld.org/docid/4e6da4922.html>
- Dahlqvist, H. Z., & Gådin, K. G. (2018). Online sexual victimization in youth: predictors and cross-sectional associations with depressive symptoms. *The European Journal of Public Health, 8*(6), 287–6. <https://doi.org/10.1093/eurpub/cky102>
- Dasgupta, K. (2018). Youth response to state cyberbullying laws. *New Zealand Economic Papers, 53*(2), 1–19. <https://doi.org/10.1080/00779954.2018.1467959>
- Due, P., Holstein, B. E., Lynch, J., Diderichsen, F., Gabhain, S. N., Scheidt, P., ... Group, H. B. in S.-A. C. B. W. (2005). Bullying and symptoms among school-aged children: international comparative cross sectional study in 28 countries. *The European Journal of Public Health, 15*(2), 128–132. <https://doi.org/10.1093/eurpub/cki105>
- Evans, C. B. R., Smokowski, P. R., Rose, R. A., Mercado, M. C., & Marshall, K. J. (2018). Cumulative Bullying Experiences, Adolescent Behavioral and Mental Health, and Academic Achievement: An Integrative Model of Perpetration,

- Victimization, and Bystander Behavior. *Journal of Child and Family Studies*, 27. <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1078-4>
- FHM. (2019). *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/18*. Retrieved from <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/s/skolbarns-halsovanor-i-sverige-201718---grundrapport/>
- FHM. (2021a). *Folkhälsodata: Skolbarns hälsovanor, nationella resultat*. Retrieved 03/25/2021 from http://fohm-app.folkhalsomyndigheten.se/Folkhalsodata/pxweb/sv/C_HBSC/C_HBSC_Socrelationer_Mobbning/?rxid=0aace09c-17a0-4fe4-9040-3d2daf65ec09
- FHM. (2021b). *Så mår skolbarn i Sverige jämfört med skolbarn i andra länder — Folkhälsomyndigheten*. Retrieved 03/17/2021 from <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/tolkad-rapportering/skolbarns-halsovanor/>
- Flygare, E., Frånberg, G.-M., Gill, P., Johansson, B., Lindberg, O., Osbeck, C., & Söderström, Å. (2011). *Utvärdering av metoder mot mobbning*. Retrieved from <http://www.udir.no/Upload/Mobbing/skoleverket%20353-2011-om%20mobbing.pdf?epslanguage=no>
- Flygare, E., Gill, P. E., & Johansson, B. (2013). Lessons From a Concurrent Evaluation of Eight Antibullying Programs Used in Sweden. *American Journal of Evaluation*, 34(2), 170–189. <https://doi.org/10.1177/1098214012471886>
- Gaffney, H., Farrington, D. P., Espelage, D. L., & Ttofi, M. M. (2018). Are cyberbullying intervention and prevention programs effective? A systematic and meta-analytical review. *Aggression and Violent Behavior*. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.07.002>
- Gaffney, H., Farrington, D. P., & Ttofi, M. M. (2019). Examining the Effectiveness of School-Bullying Intervention Programs Globally: a Meta-analysis. *International Journal of Bullying Prevention*, 1–18. <https://doi.org/10.1007/s42380-019-0007-4>
- Gaffney, H., Ttofi, M. M., & Farrington, D. P. (2018). Evaluating the effectiveness of school-bullying prevention programs: An updated meta-analytical review. *Aggression and Violent Behavior*. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.07.001>
- Gaffney, H., Ttofi, M. M., & Farrington, D. P. (2021). What works in anti-bullying programs? Analysis of effective intervention components. *Journal of School Psychology*, 85, 37–56. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2020.12.002>
- Hall, W. (2017). The Effectiveness of Policy Interventions for School Bullying: A Systematic Review. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 8(1), 45–69. <https://doi.org/10.1086/690565>
- Holt, M. K., Vivolo-Kantor, A. M., Polanin, J. R., Holland, K. M., DeGue, S., Matjasko, J. L., ... Reid, G. (2015). Bullying and Suicidal Ideation and Behaviors: A Meta-Analysis. *Pediatrics*, 135(2), e496–e509. <https://doi.org/10.1542/peds.2014-1864>
- Johander, E., Turunen, T., Garandeau, C. F., & Salmivalli, C. (2021). Different Approaches to Address Bullying in KiVa Schools: Adherence to Guidelines,

- Strategies Implemented, and Outcomes Obtained. *Prevention Science*, 22(3), 299–310. <https://doi.org/10.1007/s11121-020-01178-4>
- Kunnskapsdepartementet. (n.d.). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) - Lovdata*. Retrieved 04/29/2021 from <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61?q=mobbing%20grunnskolen>
- Malmberg, F. (2017). *Remiss av förslag att upphäva Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2012:10) om arbetet mot diskriminering och kränkande behandling - Barnombudsmannen*. Retrieved 03/17/2021 from <https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/vart-arbete/nya-remissvar/2017/3/remiss-av-forslag-att-upphava-skolverkets-allmanna-rad-skolfs-201210-om-arbetet-mot-diskriminering-och-krankande-behandling/>
- Mendez, J. J., Bauman, S., Sulkowski, M. L., Davis, S., & Nixon, C. (2016). Racially-Focused Peer Victimization: Prevalence, Psychosocial Impacts, and the Influence of Coping Strategies. *Psychology of Violence*, 6(1), 103–111. <https://doi.org/10.1037/a0038161>
- Moore, S. E., Norman, R. E., Suetani, S., Thomas, H. J., Sly, P. D., & Scott, J. G. (2017). Consequences of bullying victimization in childhood and adolescence: A systematic review and meta-analysis. *World Journal of Psychiatry*, 7(1), 60–76. <https://doi.org/10.5498/wjp.v7.i1.60>
- Plenty, S., & Jonsson, J. O. (2017). Social Exclusion among Peers: The Role of Immigrant Status and Classroom Immigrant Density. *Journal of Youth and Adolescence*, 46(6), 1275–1288. <https://doi.org/10.1007/s10964-016-0564-5>
- R., T. (2020). Mobbing. In R. Thornberg, *Det sociala livet i skolan: socialpsykologiska perspektiv (3:e uppl.)*.
- Rask, L., Assbring, M. J., & Mörtlund, T. (2019). *Attityder till skolan 2018* (Rapport 479, 479). Skolverket.
- Regeringskansliet. (2020). *Effektivare tillsyn över diskrimineringslagen – aktiva åtgärder och det skollagsreglerade området*. Stockholm: Nordsteds Juridik. Retrieved from <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2020/12/sou-202079/>
- Sabia, J. J., & Bass, B. (2017). Do anti-bullying laws work? New evidence on school safety and youth violence. *Journal of Population Economics*, 30(2), 473–502. <https://doi.org/10.1007/s00148-016-0622-z>
- SCB. (2019). *Genomförandet av Agenda 2030 i Sverige - Statistisk lägesbild 2019*. Statistiska centralbyrån.
- Skolinspektionen. (2016). *Skolors arbete mot trakasserier och kränkande behandling på nätet*. Retrieved 04/29/2021 from <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/publikationer/kvalitetsgranskning/2016/skolors-arbete-mot-trakasserier-och-krankande-behandling-pa-natet/>
- Skolinspektionen. (2020a). *Grundskolors arbete med jämställdhet*. Retrieved 04/29/2021 from <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/publikationer/kvalitetsgranskning/2020/grundskolors-arbete-med-jamstallldhet/>

- Skolinspektionen. (2020b). *Skolors arbete med trygghet och studiero*. Retrieved 04/29/2021 from <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/publikationer/ovriga-publikationer/2020/skolors-arbete-med-trygghet-och-studiero/>
- Skolverket. (2012). *Skolverkets allmänna råd: Arbetet mot diskriminering och kränkande behandling*.
- Skolverket. (2018). *Attityder till skolan 2018: Underlag till diagram*. Retrieved 03/26/2021 from <https://www.skolverket.se/publikationsserier/rapporter/2019/attityder-till-skolan-2018?id=4138>
- Skolverket. (2020, March 26). *Elever och skolenheter i grundskolan läsåret 2019/20*. Retrieved 03/19/2021 from <https://www.skolverket.se/download/18.6b138470170af6ce9149d0/1585039519111/pdf6477.pdf>
- Skolverket. (2021a). *Allmänna råd - Skolverket*. Retrieved 03/17/2021 from <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/allmanna-rad>
- Skolverket. (2021b). *Inspiration och stöd - Skolverket*. Retrieved 03/17/2021 from <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet>
- Statens medieråd. (2017). *Ungar och medier 2017*. Retrieved from <https://www.statensmedierad.se/rapporter-och-analyser/material-rapporter-och-analyser/ungar--medier-2017>
- Statens medieråd. (2019). *Ungar och medier 2019*. Retrieved from <https://www.statensmedierad.se/rapporter-och-analyser/material-rapporter-och-analyser/ungar--medier-2019>
- UNCRC. (2021a). *Explanatory Notes General comment no. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment*. Retrieved from https://5rightsfoundation.com/uploads/ExplanatoryNotes_UNCRGC25.pdf
- UNCRC. (2021b). *General Comment No. 25 (2021) Children's rights in relation to the digital environment Glossary*. Retrieved 04/15/2021 from https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC/Shared%20Documents/1_Global/INT_CRC_INF_9314_E.pdf
- UNCRC. (2021c). *General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment*. Retrieved from <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/GCChildrensRightsRelationDigitalEnvironment.aspx>
- Undervisningsministeriet. (n.d.). *Lag om grundläggande utbildning*. Retrieved 04/29/2021 from <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980628>
- UNESCO. (2020). *International Conference on School Bullying: Recommendations by the Scientific Committee on preventing and addressing school bullying and cyberbullying* (p. 6). Paris, France. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374794>
- Verkuyten, M., & Thijs, J. (2002). Racist victimization among children in The Netherlands: the effect of ethnic group and school. *Ethnic and Racial Studies*, 25(2), 310–331. <https://doi.org/10.1080/01419870120109502>

- Waasdorp, T. E., & Bradshaw, C. P. (2015). The Overlap Between Cyberbullying and Traditional Bullying. *Journal of Adolescent Health, 56*(5), 483–488.
<https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2014.12.002>
- WHO. (2020a). *Spotlight on adolescent health and well-being. Findings from the 2017/2018 Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada. International report. Summary.*
- WHO. (2020b). *Spotlight on adolescent health and well-being. Findings from the 2017/2018 Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada. International report. Volume 1. Key findings.*
- WHO. (2020c). *Spotlight on adolescent health and well-being. Findings from the 2017/2018 Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada. International report. Volume 2. Key data.*
- Wingborg, M. (2011). *Vad fungerar? Resultat av utvärdering av metoder mot mobbning.* Skolverket.
- Witkowska, E., & Menckel, E. (2005). Perceptions of sexual harassment in Swedish high schools: experiences and school-environment problems. *European Journal of Public Health, 15*(1), 78–85.
<https://doi.org/10.1093/eurpub/cki119>
- Ziemes, J. F., & Gutzwiller-Helfenfinger, E. (2019). Children's Rights and Educational Psychology. *European Psychologist, 24*(2), 169–179.
<https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000373>